

LESPAKKET

Doel: leerlingen kennen de gevolgen van gewapende conflicten, kunnen zich inleven in de situatie van 'mensen in oorlog' en weten dat er ondanks het verbod op oorlog, gewapende conflicten bestaan, overal ter wereld.

Lesverloop: aan de hand van krantenknipsels en citaten staan leerlingen stil bij de gevolgen van gewapende conflicten. Op een geografische kaart zien ze het aantal gewapende conflicten en de verspreiding ervan in de wereld. Ze denken na over de oorzaken van oorlog, stellen zich de vraag of oorlog voeren gerechtvaardigd kan worden en vragen zich af of het realistisch is te denken dat er ooit een wereld zal zijn zonder gewapende conflicten.

Werkwijze: opzoekwerk - klasdiscussie

Vak: godsdienst, moraal, geschiedenis, Nederlands

Tijd: één lesuur

Bijkomende informatie:

www.artsenzondergrenzen.nl en www.azg.be: Artsen Zonder Grenzen, bespreking van gevolgen van oorlog en van gewapende conflicten wereldwijd

www.cmo.nl/conflictenbank: Centrum voor Mondiaal Onderwijs, beschrijving van gewapende conflicten wereldwijd

www.un.org: Verenigde Naties

1 DE GEVOLGEN VAN OORLOG

Vorbereiding (optioneel): Laat leerlingen in kranten, tijdschriften of via het internet op zoek gaan naar de gevolgen van gewapende conflicten.

In de klas:

Laat leerlingen de citaten 'ervaringen uit oorlog' lezen.

Zie lesmateriaal

Vraag hen:

- de gevolgen van oorlog voor die personen neer te schrijven en dat aan te vullen met de gevolgen uit de opgezochte informatie of de gevolgen die zij zelf in gedachten hebben;
- de gevoelens van deze personen te verwoorden en neer te schrijven;
- hun eigen gevoelens in verband met oorlog neer te schrijven.

Noteer de antwoorden van de leerlingen op het bord.

Tip: voor het vak Nederlands krijgen de leerlingen de opdracht hun mening over oorlog neer te schrijven in een opinietekst.

2 GEWAPENDE CONFLICTEN IN DE WERELD

Toon de wereldkaart.

Zie lesmateriaal

Vraag de leerlingen of zij weten:

- waar er zich in de wereld conflicten afspelen;
- tussen welke partijen de conflicten zich afspelen;
- wat de redenen zijn voor de oorlog.

Duid op de wereldkaart de landen aan waar er zich gewapende conflicten afspelen.

Wijs op het verschil tussen interne en internationale gewapende conflicten.

Bespreek eventueel kort één of meerdere conflicten.

Tip: in de les geschiedenis gaan de leerlingen uitgebreid in op een actueel gewapend conflict of een gewapend conflict uit het verleden.

3 OORZAKEN VAN OORLOG

Vraag de leerlingen wat de redenen zijn om oorlog te voeren.

Vraag vervolgens of die redenen volgens hen een oorlog rechtvaardigen.

Discussievragen:

- Wat als een land wordt aangevallen door een ander land? (zelfverdediging)
- Wat als mensen in een land door hun politieke leiders of door een andere bevolkingsgroep op grote schaal worden vermoord omdat ze een ander ras of een andere religie hebben of tot een andere politieke strekking behoren? (bedreiging van internationale vrede en veiligheid)

Geef de leerlingen uitleg bij het verbod op oorlog dat internationaal is vastgelegd.

Vraag hen ten slotte of het realistisch is te denken dat er ooit een wereld zal zijn zonder gewapende conflicten.

Oorlog heeft verschrikkelijke gevolgen, vooral voor mensen die er niets mee te maken hebben. Hoewel oorlog voeren verboden is (behalve in de gevallen opgesteld door de Verenigde Naties), zijn gewapende conflicten een realiteit, overal ter wereld.

ACHTERGRONDINFORMATIE

DE GEVOLGEN VAN OORLOG

De gevolgen van een gewapend conflict voor een land en zijn inwoners situeren zich op verschillende domeinen en zijn afhankelijk van de duur en de intensiteit van het conflict.

In huidige conflicten wordt de burgerbevolking hard getroffen. Dat burgers steeds vaker slachtoffer zijn van gewapende conflicten heeft te maken met de aard van de conflicten. Oorlogen worden niet meer - zoals in de tijd van bijvoorbeeld Napoleon - op een afgebakend slagveld uitgevochten, maar in steden en bewoonde gebieden. Ook het soort wapens dat wordt gebruikt - bijvoorbeeld antipersoonsmijnen - zorgt ervoor dat meer burgers worden getroffen.

Ziekte, hongersnood, epidemieën, dood en verwonding zijn onrechtstreekse gevolgen van conflicten. Maar burgers worden ook rechtstreeks getroffen. Zij zijn in moderne oorlogen om allerlei militair-strategische redenen steeds vaker een doelwit op zich. Massamoorden, gijzelingen, seksueel geweld, gedwongen verplaatsingen en plunderingen, alsook de opzettelijke ontzegging van water-, voedsel-, en sanitaire voorzieningen zijn gevolgen van conflicten.

Een gewapend conflict loopt vaak uit op een grootschalige verplaatsing van de burgerbevolking, zowel over de landsgrenzen heen als daarbinnen. Meestal moeten die mensen vrijwel al hun bezittingen achterlaten. Om een veilig onderkomen te vinden ver van de gevechten, moeten zij vaak grote afstanden te voet afleggen. Gezinnen worden gescheiden, kinderen verliezen tijdens de chaotische vlucht hun ouders uit het oog, familieleden die te oud en te zwak zijn om de moeilijke reis te ondernemen moeten noodgedwongen achterblijven en zichzelf zien te redden. Vluchtelingen en intern verplaatste personen verliezen hun inkomsten en middelen van bestaan. Om te overleven worden zij daarvoor afhankelijk van hun gastheren en van humanitaire hulpverleningsorganisaties.

Ook vrouwen worden vaak bijzonder hard getroffen door gewapende conflicten. Als burgers worden zij tijdens conflicten vaak gedood en verwond door militaire aanvallen of door de aanwezigheid van her en der verspreide landmijnen. Ze ontberen de elementaire voorzieningen om te overleven en gezond te blijven en om voor hun gezin te zorgen. Vrouwen worden ook niet gespaard van verdwijningen, gijzeling, marteling, opsluiting en gedwongen inlijving bij de strijdkrachten. Zij zijn bovendien vaak het slachtoffer van seksueel geweld. Sinds de allereerste oorlogen zijn verkrachtingen en seksueel geweld gebruikt als middel van oorlogsvoering om de vijand te vernederen en te onderwerpen. Gewelddaden zoals verkrachting, gedwongen prostitutie, seksuele slavernij en gedwongen zwangerschap zijn afschuwelijke aantastingen van het leven en van de lichamelijke en geestelijke integriteit van de mens.

Oorlogen hebben ook een zware impact op kinderen. Dat is altijd zo geweest, maar nu meer dan ooit. Gewapende conflicten treffen kinderen rechtstreeks. Ze doden, verminken en traumatiseren hen. Ze jagen kinderen op de vlucht en laten hen verweesd achter. Een extreme vorm van uitbuiting en mishandeling van kinderen in gewapende conflicten, is de gedwongen rekrutering van kindsoldaten en hun rechtstreekse of onrechtstreekse deelname aan de gevechten. Gewapende conflicten veroorzaken ook onrechtstreeks ellende voor kinderen. Door de oorlog geraken basisvoorzieningen zoals

water, voedsel, onderdak en medische voorzieningen ontregeld. Scholen worden beschadigd. Leerkrachten worden vermoord. Gezondheidsposten worden vernietigd of zijn niet langer bevoorraad met essentiële geneesmiddelen. Er kan niet gezaaid worden. De oogst kan niet binnengehaald worden. De hongersnood die ontstaat, duurt vaak nog lang nadat de oorlog voorbij is. Achtergebleven munitie doodt of verwondt kinderen en zorgt ervoor dat hun families de landbouwgrond niet kunnen bewerken.

Ook personen die rechtstreeks deelnemen aan de vijandelijkheden en die gewond zijn of gevangen genomen, zijn tijdens gewapende conflicten bijzonder kwetsbaar. Zij bevinden zich in handen van de 'vijand' en lopen het risico om gefolterd of gedood te worden.

Een land wordt in de meeste gevallen grondig ontwricht door een gewapend conflict. De gevolgen van een oorlog blijven vaak nog lange tijd na het einde van de vijandelijkheden nazinderen. De heropbouw van gebouwen en wegen, van het gezondheidssysteem, de landbouw en de economie, de terugkeer van vluchtelingen en de verzoening van de samenleving nemen veel tijd in beslag. Op lange termijn zijn conflicten dan ook nefast voor de ontwikkeling van een land.

INTERNATIONALE EN INTERNE GEWAPENDE CONFLICTEN

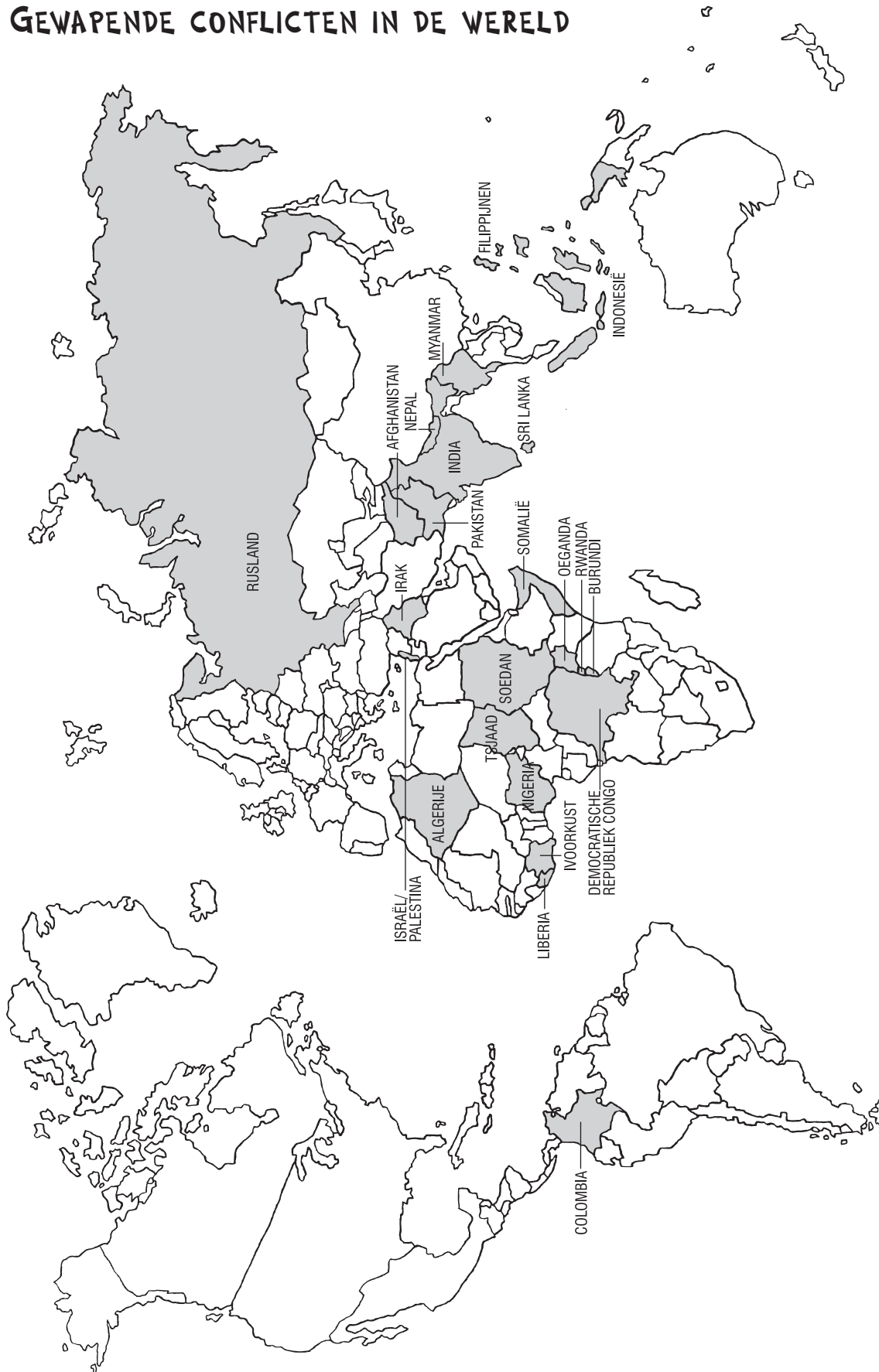
Bij een **internationaal gewapend conflict** zijn de strijdkrachten van ten minste twee staten betrokken.

Een **intern gewapend conflict** is een confrontatie op het grondgebied van een enkele staat tussen de reguliere strijdkrachten en gewapende groepen of tussen gewapende groepen onderling.

Interne ongeregelde heden of spanningen doen zich voor wanneer een staat een beroep doet op een gewapende macht om recht en orde te handhaven of te herstellen, zoals in geval van rellen of sporadisch voorkomende daden van geweld. Dit zijn geen situaties van gewapend conflict.

Men spreekt slechts van een gewapend conflict (intern of internationaal) wanneer een bepaalde drempel inzake intensiteit en duur van geweld is overschreden.

GEWAPENDE CONFLICTEN IN DE WERELD

Bron: SIPRI Yearbook (www.sipri.org)

CONFLICTBESCHRIJVINGEN

Irak

In 1979 werd Saddam Hoessein president van Irak. Onenigheid over het territorium (met grote voorraden olie in de grond) veroorzaakte een oorlog met Iran (1980-1988) en enkele jaren later ook met Koeweit (1990). In 1991 werden de Irakese troepen uit Koeweit verdreven. De Verenigde Naties legden Irak economische sancties op en verplichtten het land alle nucleaire, biologische en chemische wapens te vernietigen en een VN-inspectieteam op hun grondgebied toe te laten. Irak weigerde echter zijn medewerking aan dit team te verlenen. Saddam Hoessein trad ook hard op tegen bepaalde bevolkingsgroepen in eigen land, in het bijzonder tegen de Koerdische bevolking in het noorden. In het kader van de 'internationale strijd tegen het terrorisme' en omdat ze Irak ervan verdachten over massavernietigingswapens te beschikken, begonnen de Verenigde Staten samen met enkele andere landen in maart 2003 een oorlog met Irak. De burgerbevolking die het al vele jaren hard te verduren had door een combinatie van economische sancties, oorlogsschade en politieke machtsterreur, leed opnieuw onder het oorlogsgeweld. Saddam Hoessein werd van de macht verdreven en na een periode van bezetting kwam een nieuwe Irakese regering aan de macht. Dit betekende echter nog steeds niet het einde van het geweld.

Afghanistan

Afghanistan gaat reeds decennialang gebukt onder oorlog en onderdrukking: een jarenlange bezetting door de Sovjet-Unie, de burgeroorlog tussen de Pashtuns en etnische minderheden uit het Noorden, het bewind van de Taliban en de Amerikaanse bombardementen die volgden op de aanslag van 11 september 2001. De Verenigde Staten vielen in oktober 2001 Afghanistan binnen omdat het land terrorisme steunde en omdat Osama bin Laden, verdacht van de aanslagen van 11 september, zich in Afghanistan zou verbergen. De in Afghanistan heersende Taliban werd verdreven. Osama bin Laden bleef echter spoorloos. Deze oorlog eiste opnieuw zijn tol voor de burgerbevolking. Mensen stierven in bombardementen, moesten op de vlucht slaan, heel veel gebouwen en infrastructuur werden verwoest... Na de oorlog kwam een nieuwe regering aan de macht, maar de veiligheidssituatie bleef onzeker.

Democratische Republiek Congo

In 1997 nam rebellenleider Laurent Kabila de macht over van president Mobutu Sese Seko. Tegen zijn bewind vormde zich een oppositie, gesteund door de buurlanden, in de vorm van gewapende rebellenbewegingen, die ook elkaar bekampten. Dit leidde tot een oorlog waarbij maar liefst acht landen betrokken waren. In 1999 tekenden alle partijen de zogenaamde Lusaka-akkoorden, maar zij brachten geen vrede. In 2001 volgde Joseph Kabila zijn vader op, die werd vermoord. Hij probeerde een greep op de chaotische situatie te krijgen door middel van gesprekken met de regeringsleiders van de betrokken landen en met de VN.

Het samenleven in Congo van verschillende bevolkingsgroepen, zoals Hutu's, Tutsi's, de Hunde, Lende, Hema en een aantal pygmeeëvolken, voorloopt niet zonder conflicten. Het vuur voor de oorlog wordt geleverd door de enorme bodemrijkdommen van

de streek, zoals goud, tropisch hout, diamant, koffie en coltan. De gevolgen voor de burgerbevolking zijn enorm. Hulporganisaties maken melding van miljoenen burger-slachtoffers, doden, gewonden en ontheemden.

Colombia

Colombia gaat al decennialang gebukt onder de gevolgen van een brutaal gewapend conflict tussen het leger, linkse guerrillabewegingen en rechtse paramilitaire groeperingen. De humanitaire gevolgen van het Colombiaanse conflict zijn catastrofaal. Op het platteland jagen de conflictpartijen met brutale slachtpartijen hele dorpen op de vlucht. In de stedelijke gebieden vermoorden ze systematisch al wie van sympathie met de guerrilla wordt verdacht. Ook ontvoeringen, bomaanslagen tegen burgerlijke doelwitten, afrekeningen en rekrutering van kindsoldaten behoren tot het vaste oorlogsarsenaal. Behalve met duizenden rechtstreekse slachtoffers heeft de oorlog Colombia ook opgezaaid met een immens vluchtelingenprobleem. De meeste ontheemden komen terecht in de sloppenwijken van de steden. De oorlog in Colombia is ook nauw verweven met de drugshandel, waarmee de strijdende partijen hun strijd financieren. Het is weinig waarschijnlijk dat onderhandelingen tussen de overheid en de belangrijkste gewapende groeperingen op korte termijn vrede zullen brengen.

Tsjetsjenië

Tsjetsjenië streeft naar onafhankelijkheid en heeft daar al twee oorlogen over gevoerd met moederland Rusland. In november 1991 riep Tsjetsjenië zijn onafhankelijkheid uit, maar de toenmalige president Boris Jeltsin wachtte tot 1994 voor hij soldaten stuurde om het gezag van Moskou te herstellen. De eerste Tsjetsjeense oorlog eindigde met een vernederende nederlaag voor het Russische leger in 1996. In mei 1997 werd tussen de Russische Federatie en de Tsjetsjeense Republiek een vredesovereenkomst getekend. In 1999 brak de tweede Tsjetsjeense oorlog uit. De Tsjetsjeense rebellen strijden in hun land vanuit de bergen. Sommige rebellen namen hun toevlucht tot bomaanslagen en ander geweld tegen Russische burgers in de Russische hoofdstad Moskou om hun zaak te bepleiten. Rusland bestrijdt de Tsjetsjeense rebellen met harde hand. Gevolg: een ontelbaar verlies van mensenlevens, ontzaglijke bombardementen en de vernietiging van de economische en sociale infrastructuur van de republiek. Na alle gewelddaden aan beide kanten en de inbreng van islamitische internationale bewegingen is een oplossing ver zoek.

Soedan

Soedan wordt al sinds de onafhankelijkheid in 1954 geteisterd door een burgeroorlog tussen het islamitische noorden en het christelijke zuiden van het land, met uitzondering van een korte vredesperiode in 1972-1983. Aan de ene kant vechten reguliere regeringstroepen zij aan zij met paramilitairen en informele militias, en aan de andere kant het Soedanese Volksbevrijdingsleger (SPLA), gesteund door de Noord-Soedanese oppositie en ongeregelde Zuid-Soedanese troepen. De inzet van de strijd is een meer rechtvaardige verdeling van de politieke macht onder de verschillende bevolkingsgroepen in Soedan. Sinds februari 2003 is vooral Darfoer, een regio in het westen van Soedan, het toneel van een hevig conflict. Meer dan een miljoen mensen sloegen op de vlucht na aanvallen op hun dorpen. Veel mensen zijn daarbij vermoord, vee is gestolen, oogsten zijn vernietigd en duizenden vrouwen en jonge meisjes zijn verkracht. Een rapport van de Verenigde Naties spreekt van misdaden tegen de mensheid.

WAAROM WORDT OORLOG GEVOERD?

De achtergronden van (gewapende) conflicten zijn verschillend. De meeste conflicten ontstaan naar aanleiding van onenigheid over bezittingen, eigendom of rijkdommen, eer en status, principes, denkbeelden en filosofieën, en veiligheid.

VERBOD OP OORLOG

Tot aan de Eerste Wereldoorlog werd het gebruik van geweld van staten tegen andere staten niet als onwettig gezien, maar werd het gerechtvaardigd op basis van godsdienst of ideologie of beschouwd als een aanvaardbare manier om een einde te maken aan een conflict.

Maar de opvattingen over het recht om oorlog te voeren zijn sindsdien sterk veranderd.

Als antwoord op de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog werd de Volkenbond opgericht in 1919. Die Volkenbond verbood het gebruik van geweld niet, maar riep wel een procedure in het leven om het geweld tussen de lidstaten te beperken tot een aanvaardbaar niveau. De bond voorzag in mechanismen om overleg te plegen, vooraleer over te gaan tot oorlogvoering.

Het eerste internationale instrument dat oorlog verbood, was het Briand-Kellogg Pact van 1928. 15 landen (Australië, België, Canada, Tsjecho-Slovakije, Frankrijk, Duitsland, Groot-Brittannië, India, Ierland, Italië, Japan, Nieuw-Zeeland, Polen, Zuid-Afrika en de Verenigde Staten) verbonden zich ertoe geen toevlucht te zoeken tot gewapend geweld voor de oplossing van internationale onenigheden. Hoewel 62 staten uiteindelijk het pact ratificeerden, was het geen lang leven beschoren.

Een derde poging om oorlog te beperken of te verbieden, gebeurde door de opvolger van de Volkenbond, de Verenigde Naties.

Het Handvest van de Verenigde Naties verbood in 1945 het gebruik van of de dreiging met geweld door lidstaten. Slechts in twee gevallen is het gebruik van geweld toegestaan:

- wanneer een land een ander land aanvalt (ter zelfverdediging);
- als de Veiligheidsraad beslist tot een gewapend optreden omdat de internationale vrede en veiligheid in het gedrang is.

Ondanks dit verbod op geweld, zijn er sinds 1945 talloze gewapende conflicten geweest.

Daarbij komt ook nog dat sinds de jaren '70 de meeste conflicten zich afspelen binnen de grenzen van één land (interne gewapende conflicten). Voor dit soort conflicten bestaat er geen verbod. Staten bepalen immers zelf wat er zich binnen hun grenzen afspeelt.

VERENIGDE NATIES

De Verenigde Naties (VN) zijn een internationale organisatie die ontstaan is in 1945.

De doelstellingen van de VN zijn:

- de internationale vrede en veiligheid behouden;
- vriendschappelijke betrekkingen tussen naties tot ontwikkeling brengen;
- internationale samenwerking tot stand brengen bij het oplossen van internationale vraagstukken van economische, sociale, culturele of humanitaire aard, alsook bij het bevorderen en stimuleren van eerbied voor de rechten van de mens en voor fundamentele vrijheden voor allen, zonder onderscheid naar ras, geslacht, taal of godsdienst;
- een centrum zijn voor de harmonisatie van het optreden van de naties ter verwezenlijking van deze gemeenschappelijke doelstellingen.

Deze doelstellingen liggen vervat in het 'VN-handvest', de basis van de VN. Dat beschrijft de rechten en verplichtingen van de lidstaten en stelt ook de procedures en organen van de organisatie vast.

LESMATERIAAL

CITATEN 'ERVARINGEN UIT OORLOG'

Selma, 13 jaar - Bosnië-Herzegovina

Tijdens de oorlog ben ik mijn vader, mijn opa en mijn twee oudere broers kwijtgeraakt. Ik weet niet of ze dood zijn. Toen de Servische soldaten in mijn stad Srebrenica kwamen, rende iedereen naar het centrum. Er was geen tijd om iets van thuis mee te nemen. Ik wist niet wat er zou gebeuren. Ik kon toen niet weten dat ik nooit meer thuis zou komen. We moesten naar een fabriekshal. Samen met mijn moeder moest ik aan één kant gaan staan. Mijn broers, vader en opa moesten naar de andere kant. Iedereen schreeuwde, de soldaten schoten. Meestal in de lucht. Met mijn moeder ging ik in een bus waarin allemaal moeders en kinderen zaten. De rit duurde lang. Onderweg heb ik erge dingen gezien, te erg om te kunnen opschrijven. Het laatste stuk van onze reis moesten we lopen. Ik zag een oma die niet meer verder kon. Iemand zette de oma in een kruiwagen en reed haar zo verder. In Tuzla kreeg mijn moeder hout om een huisje op te knappen. Dat heeft ze zelf gedaan. Ik heb haar geholpen. Ik mis mijn vader en mijn broers zo. Mijn moeder zegt dat ik niet meer op hen moet wachten, dat ze dood zijn. Maar ik weet dat ze zelf ook hoop heeft.

Dieudonné - Democratische Republiek Congo

Toen rebellen ons dorp aanvielen, zijn de inwoners gevlucht. Dieudonné lag veilig in de armen van zijn moeder die probeerde te vluchten voor de rondvliegende kogels. Helaas raakte één van de kogels zijn moeder en Dieudonné zelf. Zijn moeder ging dood, Dieudonné kwam terecht in een weeshuis.

Susan, 16 jaar - Oeganda

Een week nadat ik ontvoerd was van school, gaven ze mij aan een man. Hij was 30 jaar oud. Bij mijn aankomst in het militaire kamp had ik syfilis. Een jongen die probeerde te ontsnappen, werd gevangen genomen. Ze verplichtten ons hem te doden met een stok. Ik weigerde hem te vermoorden en ze zeiden dat ze me zouden doodschieten. Ze richtten een wapen naar mij, zodat ik niet anders kon. We moesten zijn bloed op onze armen uitsmeren om de dood niet te vrezen, zeiden ze ons. Ik herinner mij de eerste maal dat ik aan het front was. De vijand opende het vuur en onze bevelhebber gaf het bevel om in de richting van de kogels te lopen. Ik raakte in paniek. Ik zag de anderen rond mij dood neervallen. De commandanten sloegen ons omdat we niet verder liepen en probeerden te schuilen. Zij dreigden ermee dat de soldaten ons zouden neerschieten als we niet verder liepen. Ik droom nog steeds van de jongen uit mijn dorp die ik gedood heb. Hij spreekt me toe en zegt dat ik gedood heb voor niets... en ik begin te huilen.

Mohammed, 24 jaar - Irak

Ze hadden het bevel gekregen alle mannen van het dorp gevangen te nemen. In overvolle vrachtwagens brachten ze ons naar een detentiekamp. De hygiënische omstandigheden waren erbarmelijk en we kregen amper te eten. Een jaar lang was ik opgesloten in een donkere kamer, samen met vier andere mannen. We kregen amper frisse lucht. We werden gemarteld en vernederd.